

Kramářské písně v brněnských historických fondech

46. seminář knihovníků muzeí a galerií AMG

Liberec 20.-21.9.2022

Jitka Machová – Jana Poláková

Kramářské písně v brněnských historických fondech

NAKI II: Program na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity na léta 2016 až 2020 MK ČR

Období řešení projektu 03/2018 – 12/2022

Partneři:

Filozofická fakulta Masarykovy univerzity

Etnologický ústav AV ČR, v. v. i.

Moravská zemská knihovna v Brně

Etnografický ústav Moravského zemského muzea

Cíle projektu

Hlavním cílem projektu je vytvoření aplikovaných výsledků, které přispějí k uchování, evidenci, zpřístupnění a prezentaci kramářských písní jako součásti kulturního dědictví

Projekt se zaměřuje na kramářské písně z období 17.-19. století z brněnského fondu Etnologický ústavu AV ČR, v. v. i., etnografického fondu MZM a historického fondu MZK (evidence, digitalizace, prezentace a prameny interdisciplinárního základního výzkumu)

Výstupy projektu

Garant Masarykova univerzita

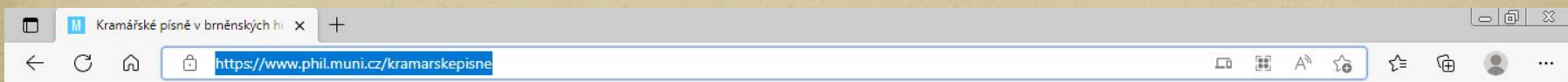
Mezinárodní konference „Proměny české kramářské písně – media, tradice, kontexty / Transformations of Czech ‘kramářské písně’ (Broadside Ballads) – media, traditions, contexts“ (Brno, 11. – 13. září 2019)

Workshop „Czech broadside ballads in the international context“ (Brno, 8.-10. září 2022)

Monografie „Czech Broadside Ballads as Text, Art, and Song in Popular Culture, c. 1600–1900“ (Amsterdam 12/2022)

Přednášky a webináře

<https://www.phil.muni.cz/kramarskepisne>

Kramářské písně v brněnských historických fondech

Projekt *Kramářské písně v brněnských historických fondech* je zaměřen na zpracování kramářských písní z fondů Moravské zemské knihovny v Brně, brněnského oddělení Etnologického ústavu AV ČR, v. v. i., a Etnografického ústavu Moravského zemského muzea. Jde celkem o asi 17 tisíc písní z období 17.–19. století. Spolu s uvedenými institucemi je do řešení projektu zapojena Filozofická fakulta Masarykovy univerzity.

V souladu s programovým rámcem NAKI II, kterým je projekt finančně podpořen, je hlavním cílem projektu vytvoření aplikovaných výsledků, zejména těch, které přispívají k uchování, prezentaci a využití kramářských písní. Mezi ně patří jednak metodika tvorby bibliografických záznamů kramářských písní, využitelná potenciálně i dalšími institucemi spravujícími památky podobného typu, jednak výstavy, které veřejnosti prezentují kramářské písně jako specifický typ

Výstupy projektu

Garant Etnologický ústavu AV ČR, v. v. i.

Holubová, Markéta : Katalog kramářských tisků
brněnského pracoviště Etnologického ústavu AV ČR
(Praha 2021)

Monografie „Má svou známou notu. Kramářské písně v
ústní tradici Moravy a Slezska“ (Praha 12/2022)

1257 záznamů

Rejstříky

- ikonografický
- nápěvů
- tematický
- lokalit sběrů
- sběratelů
- textových incipitů notovaných záznamů
- zpěváků a další

Obrazová příloha

Výstupy projektu

Garant Moravská zemská knihovna v Brně

Specializovaná mapa kramářských písní (2021)

<https://kramarsketisky.mzk.cz/>

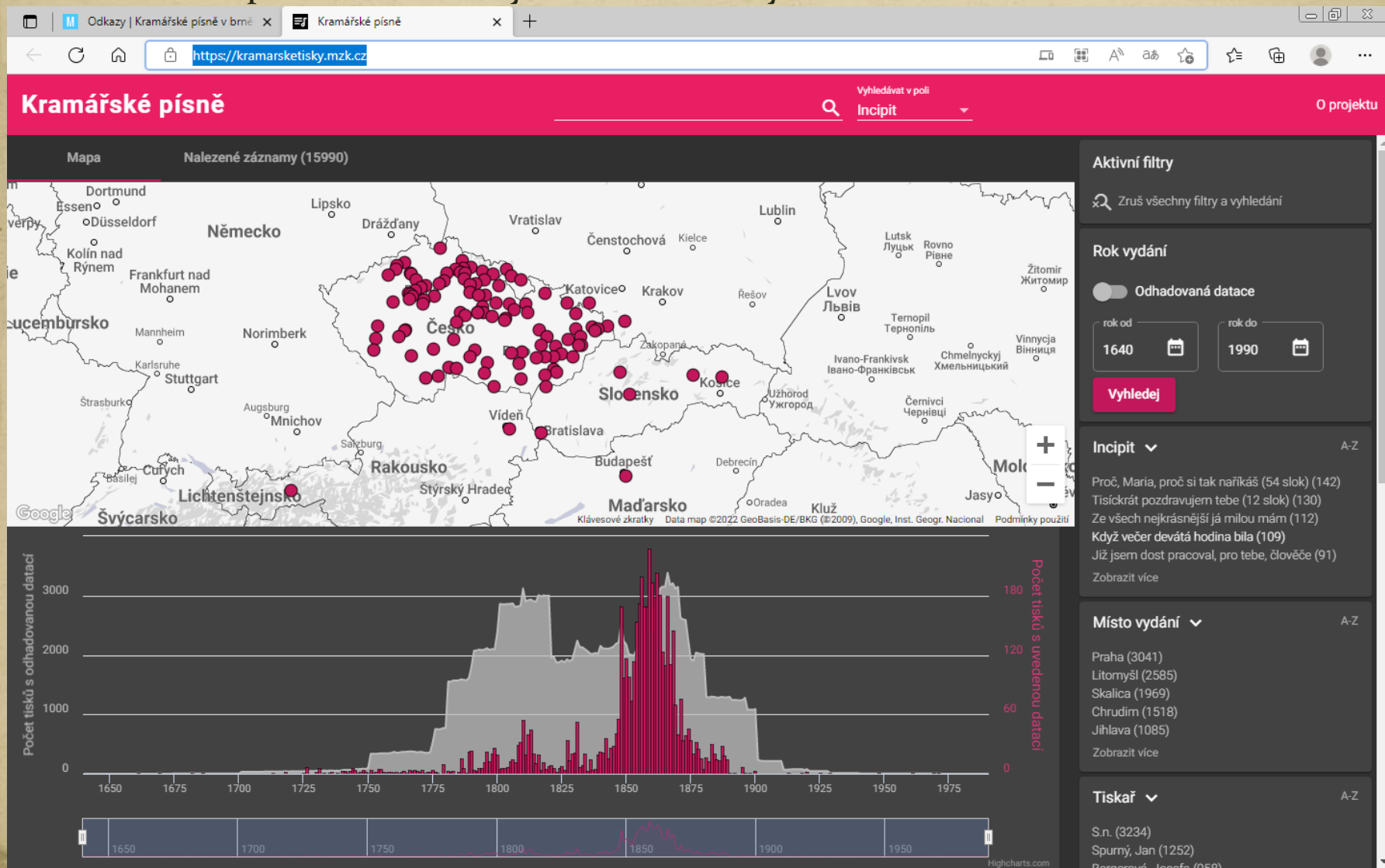
Katalogizace kramářských písní RDA/MARC 21. Metodika a příklady (Brno, 2021)

<http://www.nusl.cz/ntk/nusl-501605>

Monografie „Kramářské písňové tisky. Kapitoly k materiálovým aspektům“ (Brno 12/2022)

Interaktivní mapové zpřístupnění

- geografické rozložení míst tisku v čase podle různých kritérií: témata, incipity, nápěvy, ilustrace
- znázornění poměru datovaných a nedatovaných tisků

**KATALOGIZACE KRAMÁŘSKÝCH PÍSNÍ
RDA/MARC 21**

Metodika a příklady

Jitka Machová

Brno 2021

Vybraná pole:

246 – Variantní názvy

500 – Poznámková pole

653 – Klíčová slova

740 – Analytický název

924 – Incipit, nápěv

978 – Tiskařský rejstřík

STP – Transliterovaný opis
titulní strany

Možnosti vyhledávání v databázi MZK

vufind.mzk.cz (vhodné pro fulltextové hledání v záznamu)

aleph.mzk.cz (vhodné pro rejstříkové vyhledávání)

rejstříky názvů a autorů

tiskařský a nakladatelský rejstřík

rejstříky incipitů a nápěvů

rejstřík klíčových slov (podle vzoru Knihopisu)

rejstřík ilustrací

věcné třídění podle předmětových hesel

Zpracování, konzervace a digitalizace kramářských písní MZK

Výstupy projektu

Garant Moravské zemské muzeum

Výstava a katalog „Do Brna široká cesta. Kramářské
písně se světskou tematikou“

(MZM, Dietrichsteinský palác, 4. 9. 2020 - 7. 3. 2021)

Špásovní píseň o Amerikánech

Marie Hanzelková

Hromadnou emigraci Čechů do cizích zemí ve 2. polovině 19. století, zvláště do Ameriky, zachycují i dobové kramářské písně. Odchody Čechů provázela obrovská tisková kampaň, informace o životě v Americe se šířily také prostřednictvím dopisů vystěhovalců či drobnými beletristickými texty. Pravdivých informací o Americe však bylo v polovině 19. století velmi málo.²³⁵

Mezi kramářské písně, které se zabývají vystěhovalectvím do Ameriky, patří *Poslyšte panny, též i mládenci, jak se mají páni vystěhovalci*²³⁶ od chrudimského písničkáře Jana Kratochvíla, která ironicky líčí Ameriku a zesměšňuje propagandu vystěhovaleckých agentur. Další z písní *Ach, přátelé, to je švanda, jak lid nemá rozumu*²³⁷ existuje i ve variantě kriticky reflektující vystěhovalectví na Krym. Mezi kramářské písně patří také *Ty překrásná země Ameriko*, která vycházela pod názvem *Veselé píseň o holčičkách v Americe*.²³⁸ Zřejmě nejnámější byla píseň *Lidinky, poslyšte směšné zpívání, jak se mají páni Amerikáni* (také *Poslyšte lidičky směšné zpívání...*). Jak připomíná Č. Zíbrt, píseň (ukázka vlevo) líčí americkou idylu podobnými slovy, jako Leander Rvačovský (1525 Roudnice nad Labem – 1591 ?) ve skladbě *Masopust z 16. století* popisuje bájnou zemi Satránskou (ukázka vpravo)²³⁹:

*Ze samých klobásů dělají ploty,
zásoba tvarůžků zahání psoty,
samá rekreace je v Americe,
muzikanti hrajou na jitrnice.*

*V Satránské zemi, kteráž jelitovými
a klobásovými ploty jest opletená [...].*

O oblíbené písně svědčí fakt, že ještě v roce 2008 ji v krajanské vesnici Čechohrad (dnes Novgorodkova, jihovýchodní Ukrajina) zpívala Anastázie Chalupníková. Sama ji nazývala špásovní písní o Amerikánech, při jejím zpěvu užívala výraznou gestikulaci a smála se.

1. Anastázie Chalupníková. Čechohrad, foto Pierre Jeanmougin, 2008.
2. *Žertovná písnička o štěstí v Americe, pro milé krajany naše*. Incipit: *Lidinky, poslyšte směšné zpívání, jak se mají páni Amerikáni*. Nápěv: *Rád bych se oženil, jde mi to těžce*. Jihlava, J. Rippl, 1856. MZK VK-0000.154, přív.6. 4 listy; 10,5 × 8,5 cm
Literatura: Zíbrt 1929; Scheybal 1990; Pavlicová & Uhlíková 2014.

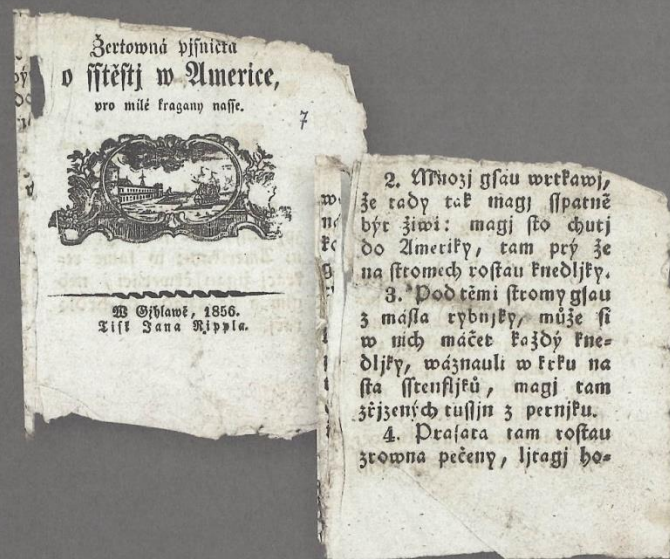
235 Scheybal 1990: 262.

236 Scheybal 1990: 262.

237 Beneš 1970b: 182; Beneš 1983: 62.

238 MZK VK-0000.696, přív.20.

239 Zíbrt 1929: 22; Rvačovský 2008: 190b.

Výstupy projektu

Garant Moravské zemské muzeum

Výstava a katalog „Dvanácte vrchů ten strom má.

Kramářské a poutní tisky s náboženskou tematikou“

(MZM, Palác šlechtičen, 12. 5. 2022 - 13. 11. 2022)

Koruna svaté Doroty

Jana Poláková

Povědomí o legendě o svaté Dorotě můžeme sledovat od středověku po baroko v epických i lyrických literárních útvarech. Na ně pak navazuje rozšíření látky do folklórních projevů lidových vrstev, kde se místy udržela ještě v polovině 20. století.

Zvyk obchůzek na svatou Dorotu, tedy 6. února, můžeme na celém našem území rozdělit do dvou základních skupin. V obou případech je prezentována obecně známá legenda o svaté Dorotě. Jako křesťanka odmítla pohanského královského nápadníka, který ji dal mučit a popravit. Před smrtí mluvila o ráji, kde rostou květiny a ovoce. Pohanský úředník Theofil slíbil, že pokud je uvidí na vlastní oči, uvěří v Krista. Dorotě v tom okamžiku podalo malé dítě košík plný květů a ovoce. Tzv. větší dorotské hry představovaly ucelené dramatické výstupy přímo navazující na obsah a znění *Komedie o svaté panně Dorotě* z poloviny 17. století, i když některé části či postavy bezpochyby vznikly až v lidovém prostředí. Vyžadovaly výraznější přípravu většího počtu aktérů i jejich masek. Základem malých dorotských her byla píseň s incipitem *Byla svatá Dorota nábožného (pobožného) života*, obecně známá a rozšířená také prostřednictvím kramářských tisků.

Díky mnohým sběratelům, národopiscům a jimi prováděným výzkumům a organizovaným dotazníkovým akcím máme dnes k dispozici záznamy obou typů dorotských her z celé Moravy. V roce 1981 byl zaznamenán autentický popis průběhu zvyku z Němčan na Vyškovsku od paní Aloisie Rysové, znalkyně a milovnice tamní lidové kultury: „Sv. panna Dorota je děvče velké, nastrojené v bílé plachetku zvanou ‚šatu‘ [...] Jde celý průvod školních dětí, nesou s sebou košíky a pytlíky na dary pro školu. Po cestě i pak u každého domu zpívají píseň o sv. Dorotě.“ Paní Rysová předala již v roce 1964 Etnografickému ústavu ručně vyráběné a zdobené části masky svaté Doroty – korunu a pás.

1. Koruna z masky svaté Doroty. Němčany (okr. Vyškov), 30. léta 20. století. MZM, sbírka Etnografického ústavu, inv. č. ZV 847/1.
Papír, kovová galanterie, bižuterie; 6 × ø 24 cm
© Moravské zemské muzeum / Lucie Bojdová
2. *Nábožná píseň k svaté panně Dorotě*. Incipit: *Byla svatá Dorota*. Bez nápěvu. Hranice, [Amálie Škarniclová?], 1856. MZK VK-0004.077.
Literatura: Feifalik 1986: 120-197; Rysová 2014; Sirovátka 1970.

Výstupy projektu

Garant Moravské zemské muzeum

InvČ **ST** 135 / _ až /
Přič st. sb. f. JinéČ

Fond staré tisky a rukopisy Skupina
Předmět kramářský tisk náboženský
Určil Sixtová DatUrč
Titul Modlitby k svaté mučednici Panně Barboře.
Autor Role
Datace 1850 RokOd
MístoVz Litomyšl
PoznVz

Lokalita Česká republika

Základ Určení Vznik MatTech Míry Zařazení Historie Dokumentace

TypDok O ČDok Pořadí 1
Dokument X:\BADOVNA\Polakova\Foto\ST0100-0199_zmenseno\ST_013
MediumDok
Pozn

Záznam: 1 z 4 Bez filtru Vyhledávání

Děkujeme za pozornost

Jitka.Machova@mzk.cz

jpolakova@mzm.cz